

KONFERENCIJA

GODINA BORBE PROTIV DISKRIMINACIJE U BIH

**Sažetak, zaključci,
zapažanja i preporuke**

21. - 22. mart 2019. godine
Sarajevo

Konferencija „10 godina borbe protiv diskriminacije u BiH”

Sažetak, zaključci,
zapažanja i preporuke

21. – 22. mart 2019. godine
Sarajevo

Sva prava su pridržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge neprofitne svrhe, s napomenom da svaka takva reprodukcija ima oznaku da je Misija OSCE-a u BiH izvor teksta.

SAŽETAK I ZAKLJUČCI

Konferencijom „10 godina borbe protiv diskriminacije u BiH“, koja se održala 21. i 22. marta 2019. godine u Sarajevu povodom Međunarodnog dana eliminacije svih oblika rasne diskriminacije (koji se obilježava 21. marta), Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini (Misija) je obilježila 10 godina od usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije (Zakon).

Na konferenciji je učestvovalo oko 150 učesnika/ca, među kojima predsjednik Ustavnog suda BiH, predsjednica Ustavnog suda Federacije BiH, članovi i članice, predstavnici/ce Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, oko 20 sudija svih sudova u BiH (od kojih je pet predsjednika/ca opštinskih/kantonálnih sudova), ombudsmeni za ljudska prava BiH i njihovi savjetnici/ce, zamjenik ministra za ljudska prava i izbjeglice i saradnici/ce ovog Ministarstva, poslanici u Federalnom parlamentu, Narodnoj skupštini Republike Srpske, Skupštini Brčko Distrikta BiH, predstavnici/ce zakonodavne i izvršne vlasti, međunarodne zajednice u BiH, gosti i gošće iz Crne Gore, Sjeverne Makedonije, Srbije, kao i predstavnici/ce profesionalnih udruženja, organizacija civilnog društva, akademske zajednice, te ambasadori akreditovani u BiH.

Konferencija je imala za cilj omogućiti ključnim lokalnim i regionalnim akterima forum za razmjenu mišljenja i diskusiju o glavnim pitanjima od važnosti u provedbi antidiskriminacionog zakonodavstva. Pored toga, učesnici/ce ove konferencije pokušali su odgovoriti na pitanje da li su usvajanjem ovog Zakona ojačani mehanizmi za zaštitu od diskriminacije i da li je osiguran funkcionalan okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u BiH.

Misija je ovom prilikom predstavila nalaze i zaključke izvještaja „**Procjena rada institucija BiH u borbi protiv diskriminacije**“¹. Kao dio napora u borbi protiv diskriminacije, Misija je analizirala rad tri ključna institucionalna aktera koja imaju mandat i nadležnost u borbi protiv diskriminacije: pravosuđa, Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Razmatrajući izazove, a uvažavajući mnoga postignuća ostvarena u ovoj oblasti, Misija je ponudila jasne i konkretne preporuke.

---

1 Za više informacija pogledati:
<https://www.osce.org/bs/mission-to-bosnia-and-herzegovina/414674?download=true>

Neupitno je da diskriminacija i dalje preovladava u skoro svim sferama života u BiH, te da postoje brojni izazovi s kojim se država suočava u borbi protiv ovog društvenog zla. Kako bismo efikasno uklonili prepreke uzrokovane predrasudama i mržnjom, neophodna je koordinacija i saradnja svih relevantnih aktera.

Konferencija je omogućila odličnu priliku za diskusiju o velikom broju važnih tema. Kroz rad u četiri panela, razgovaralo se o sudskoj zaštiti od diskriminacije, ulozi institucija za zaštitu ljudskih prava u osiguravanju zaštite od diskriminacije i uticaj njihovih preporuka, korištenju situacionog testiranja, te o mehanizmima za zaštitu od diskriminacije na osnovu spola.

Tokom drugog dana konferencije posvećeno je vrijeme produktivnom dijalogu o prezentiranim temama kada su mnogi od učesnika i učesnica davali konkretne prijedloge za prevazilaženje trenutne situacije. Preporuke iznesene u ovom dokumentu odražavaju stavove učesnika i učesnica Konferencije na kojima smo veoma zahvalni, kao dodatak preporukama koja je dala Misija.

PANEL I

SUDSKA ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE

Diskusija u ovom panelu je bila usmjerena na pregled individualne i kolektivne diskriminacije u kontekstu ljudskih prava u BiH. Osim navedenog, dat je uvid u trendove u slučajevima diskriminacije, s obzirom na činjenicu da su presude zasad najjači raspoloživi alat u zaštiti od diskriminacije

Upravo u tu svrhu, uvedena su posebna procesna pravila čime je parnični postupak u slučajevima diskriminacije izmijenjen. U ovom panelu dat je uvid u aktuelne izazove u primjeni određenih proceduralnih odredbi Zakona. Jedna od novina Zakona, načelo preraspodjele tereta dokazivanja, predstavlja jedan od najvećih izazova za sudije koji često po prvi put primjenjuju ovo pravilo. Ovaj panel je pokušao odgovoriti u kojoj mjeri i na koji način se ove procesne odredbe koriste. Učešće trećih lica, kako je propisano ovim Zakonom, izričito ukazuje na namjeru trećeg lica da podrži tužitelja kao navodnu žrtvu diskriminacije, dok dosadašnja sudska praksa u BiH stoji u potpunoj suprotnosti. Dosadašnja sudska praksa naglašavala je da se treće lice često pojavljivalo na strani tuženog, i to kao potpora njegovih tvrdnji. Važnost strateškog parničjenja bila je predmetom diskusije, kao jedna od novina ovog Zakona. I na kraju, ovaj panel je pokušao da utvrdi u kojoj mjeri je strateško parničjenje korišteno pred redovnim sudovima u BiH.

Moderator: Miloš Bogičević, pravni savjetnik za pitanja diskriminacije,
Misija OSCE-a u BiH

Panelisti/ce:

Goran Nezirović, sudija, Vrhovni sud FBiH, *Generalni osvrt na izazove u primjeni procesnih odredbi Zakona o zabrani diskriminacije*

Nedim Ademović, advokat, *Razlika između individualne i kolektivne diskriminacije u kontekstu ljudskih prava BiH*

Sevima Sali-Terzić, viša pravna savjetnica, Ustavni sud BiH, *Teret dokazivanja u predmetima diskriminacije*

Dženana Hadžiomerović, advokatica, *Značaj strateškog parničjenja*

Emir Prcanović, direktor Udruženja "Vaša prava BiH", *Izazovi primjene instituta koje predviđa Zakon o zabrani diskriminacije, uloga umješaka i kolektivne tužbe*

PANEL II

ULOGA MEHANIZAMA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA U ZAŠTITI OD DISKRIMINACIJE: KOJI SU EFEKTI PREPORUKA?

Ovaj panel istražio je širok spektar nadležnosti koje su date mehanizmima za zaštitu ljudskih prava u rasponu od aktivnosti na podizanju svijesti, situacionog testiranja, korištenja njihovih preporuka kao dokaza u sudskim postupcima, istraživačkog rada u oblasti borbe protiv diskriminacije, izrade godišnjih i tematskih izvještaja, pokretanja postupaka medijacije, unapređenja javnih politika protiv diskriminacije, i što je najvažnije – postupanja po pojedinačnim tužbama lica koja se smatraju žrtvama diskriminacije, do aktivnog učešća u prekršajnim postupcima radi zaštite od diskriminacije.

Iako su se zakonski propisi u cjelini poboljšali, neke od nadležnosti se ne koriste dovoljno, a neke se uopšte ne koriste. Prema nalazima Misije, preporuke Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH (Institucija ombudsmana) se sve više koriste kao dokaz u sudskim postupcima. Obzirom da su predstavnici mehanizama za zaštitu ljudskih prava iz Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i Srbije učestvovali u ovom panelu, predstavljeni su glavni izazovi sa kojima se oni suočavaju, poput neprovođenja preporuka i nedostatka finansijske nezavisnosti.

Moderatorica: Jasna Dobričić, zamjenica direktora Odjela za ljudsku dimenziju,
Misija OSCE-a u BiH

Panelisti/ce:

Brankica Janković, poverenik za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije

Nataša Stanišić, načelnica Odeljenja za postupanje po pritužbama,
Pokrajinski zaštitnik građana - ombudsman AP Vojvodina

Šučko Baković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Republike Crne Gore

Aleksandra Nastevska, viša savjetnica za promociju ljudskih prava i sloboda,
Ombudsman Republike Sjeverne Makedonije

Hajrija Adžamija, v.d. šefa Odjela za eliminaciju svih oblika diskriminacije,
Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH

PANEL III

SITUACIONO TESTIRANJE: DO KOJE MJERE JE SITUACIONO TESTIRANJE KORIŠTENO U POSTUPCIMA ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE?

Ovaj panel analizirao je pitanje situacionog testiranja kao jedne od novina u zakonodavstvu BiH, uvedene sa izmjenama i dopunama Zakona (2016. godine). Ovim izmjenama propisuje se da lice koje se namjerno izlaže diskriminatornom ponašanju s ciljem testiranja primjene antidiskriminacijskih propisa može preuzeti ulogu ili svjedoka ili tužitelja u sudskom postupku.

Razvijeno od strane organizacija za ljudska prava koje se bore protiv rasne diskriminacije, situaciono testiranje je široko priznato kao metoda pogodna za otkrivanje skrivenih i suptilnih oblika diskriminatornog ponašanja i prikupljanje dokaza u situacijama kada druge metode prikupljanja dokaza vjerovatno ne bi dale rezultate. Ono se već više od 20 godina koristi u Srbiji, gdje organizacije civilnog društva imaju izuzetno bogato iskustvo u radu u ovoj oblasti. U Sjevernoj Makedoniji, iako dosad nije eksplicitno uvedeno u Zakon, situaciono testiranje koristi se kao dokaz diskriminacije pred sudovima i Institucijom ombudsmana. U BiH do sada nije zabilježen niti jedan slučaj upotrebe situacionog testiranja kao dokaza pred Institucijom ombudsmana, niti pred sudovima. Shvatajući da uvođenje takvih izmjena u zakonodavstvu može ostati samo "mrtvo slovo na papiru" ako se one ne primijenjuju, ovaj panel je pokušao dati odgovore po pitanju najučinkovitijih daljih koraka, te preduslova za uspješnu i efikasnu primjenu ove metode, počevši od saradnje i uzajamne podrške između Institucije ombudsmana i organizacija civilnog društva (OCD-a), jačanja kapaciteta Institucije ombudsmana i OCD-a, do uspostavljanja internih procedura za dokumentovanje slučajeva situacionog testiranja u svrhu korištenja istih kao dokaza pred Institucijom ombudsmana i sudovima.

Moderatorica: **Nina Šeremet**, pravna savjetnica, Odsjek za ljudska prava, Misija OSCE-a u BiH

Panelisti/ce:

Dajana Čelebić, projektna koordinatorica, Asocijacija za demokratske inicijative, BiH

Jovana Vuković, ekspertica za ljudska prava, Republika Srbija

Igor Jadrovski, pravni savjetnik i projektni koordinator, Helsinški komitet za ljudska prava, Republika Sjeverna Makedonija

---

PANEL IV

MEHANIZMI ZA ZAŠTITU OD RODNO ZASNOVANE DISKRIMINACIJE

Ovaj panel ispitao je kako Zakon o zabrani diskriminacije, kao i Zakon o ravnopravnosti spolova BiH uređuju i promoviraju ravnopravnost spolova u širem smislu, garantuju jednake mogućnosti i jednak tretman svim osobama bez obzira na spol, rod, seksualnu orijentaciju, rodni identitet i spolna obilježja, kako u javnoj, tako i u privatnoj sferi, te kako ovi zakoni uređuju zaštitu od diskriminacije na prethodno pomenutim osnovama.

Tokom panela istaknut je nedostatak relevantnih službenih podataka i pomanjkanje znanja u vezi sa situacijom na terenu, sudskim predmetima i žalbama upućenim nepravosudnim tijelima u vezi sa diskriminacijom na osnovu spola, roda, seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih obilježja. Diskusija se bavila pitanjem zašto, kome i gdje se to događa, te da li je diskriminacija strukturalna ili slučajna. Jedan od fokusa ovog panela bio je uticaj rodno zasnovane diskriminacije na obrazovanje i tržište rada. Panel je također raspravljao o postojećim javnim politikama i dobrim praksama koje doprinose zaštiti od rodno zasnovane diskriminacije, njihovoj implementaciji kao i trenutnim trendovima u borbi protiv rodno zasnovane diskriminacije na širem području regije.

Moderatorica: Emina Bošnjak, direktorica Sarajevskog otvorenog centra

Panelisti/ce:

Saša Leskovac, viši stručni savjetnik, Agencija za ravnopravnost spolova BiH

Vuk Raičević, menadžer programa za zagovaranje, ERA – Savez za jednaka prava LGBTI osoba

Midhat Izmirlija, docent, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu

Lejla Gačanica, pravna savjetnica, nezavisna istraživačica u oblasti rodne ravnopravnosti, BiH

PREPORUKE I ZAPAŽNJA

Opšta zapažanja

1. **Evidentan je nedostatak svijesti građana po pitanju diskriminacije, u svim aspektima, u rasponu od opštih definicija, prava i obaveza, preko referalnih mehanizama, do informiranosti o tome kome se obratiti u slučaju diskriminacije. Potrebno je uložiti napore na svim nivoima u svrhu podizanja svijesti po pitanju diskriminacije, putem javnih kampanja koje za krajnji cilj imaju jačanje povjerenja u mehanizme za zaštitu od diskriminacije.**
2. Nedostaje politička volja **za izradu i usvajanje strateških i programskih politika djelovanja** za borbu protiv diskriminacije. Stoga je neophodno da svi relevantni akteri pruže podršku prilikom usvajanja ovih dokumenata.
3. Zakonodavna tijela na državnom i entitetskim nivoima moraju ispuniti svoju zakonsku obavezu **usklađivanja budućih i postojećih zakonskih propisa sa Zakonom o zabrani diskriminacije.**
4. **Potencijal kolektivnih tužbi** nije dovoljno iskorišten od strane sindikata i organizacija civilnog društva koje bi ovdje mogle odigrati važnu ulogu, ali im u tu svrhu nedostaje stručna, logistička i finansijska podrška. Drugim riječima, oni bi mogli imati koristi od stručne, logističke i finansijske podrške.
5. Statistički pokazatelji slučajeva diskriminacije često pružaju pogrešnu sliku o tome da je diskriminacija u BiH endemična pojava. Stvarna diskriminacija je nedovoljno vidljiva u statistikama sudova i predstavlja duboko ukorijenjeni problem u sistemu BiH.
6. Predrasude i stereotipi se često identifikuju kao uzroci diskriminacije, posebno u oblasti rodno zasnovane diskriminacije, diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i seksualnim karakteristikama. U narednom periodu neophodno je suzbiti negativne stereotipe prilikom promoviranja pozitivnih narativa.
7. Neophodno je osigurati **provedbu preporuka institucija za zaštitu ljudskih prava** kako bi se izbjegli dugotrajni sudski procesi koji stvaraju dodatni teret i neugodnosti za žrtve diskriminacije.
8. Neophodno je osigurati da su institucije za zaštitu ljudskih prava **finansijski nezavisne**, te uzeti u obzir finansijske i ljudske resurse, kao i kapacitete koji su potrebni za nesmetano funkcionisanje mehanizama za zaštitu od diskriminacije.

Preporuke za pravosuđe

9. **Jačanje sudske zaštite od diskriminacije kroz parnični postupak i upotreba strateškog parničenja u borbi protiv diskriminacije marginalizovanih i ranjivih grupa.**
Ovo je od ključnog značaja jer presude predstavljaju najjači alat za zaštitu građana od kršenja ljudskih prava i diskriminacije. Sudovi u BiH već primjenjuju ovaj Zakon, naročito u oblasti rada i zapošljavanja, ali izostaje primjena ovog Zakona u borbi protiv sistemskih, najozbiljnijih oblika diskriminacije i diskriminacije marginaliziranih i ranjivih grupa. Stoga bi bilo od izuzetne važnosti koristiti strateško parničenje u borbi protiv diskriminacije ovih grupa u društvu.
10. Vrhovni sud kao i Paneli za ujednačavanje sudske prakse pri Viskom sudskom i tužilačkom vijeću BiH bi trebalo da **osiguraju ujednačeno tumačenje novih pravnih instituta, posebno kada je riječ o teretu dokazivanja.**
11. **Načelo tereta dokazivanja bi trebalo da bude pravilno i dosljedno primijenjeno** u svim fazama sudskog postupka, kao i postupka pred Institucijom ombudsmana.
12. Neophodno je da sudovi daju konkretno objašnjenje **ukoliko postoji odstupanje u odnosu na preporuke Institucije ombudsmana.**
13. **Potrebno je osigurati da se predmeti diskriminacije blagovremeno procesuiraju na sudovima.** Obzirom da troškovi sudskog postupka često obeshrabruju žrtve u postupcima pred sudom, jedna od mogućnosti koju je potrebno ispitati je uspostava državnih sredstava za podmirivanje troškova ovih postupaka ili pak izuzimanje određenih grupa stanovništva od plaćanja ovih troškova.
14. **Potrebno je ponovo razmotriti normu u predmetima diskriminacije** jer nije prikladno tretirati predmete diskriminacije na isti način kao ostale parnične predmete, obzirom na njihovu relativnu kompleksnost.
15. Potrebno je osigurati održivu i kontinuiranu edukaciju **sudija i ostale pravne zajednice, te angažman u stručnim raspravama u oblasti Zakona o zabrani diskriminacije.** Tumačenja zakonskih odredbi među sudijama i pravnim stručnjacima nisu dosljedna.
16. **Neophodno je promijeniti pravila vanparničnog postupka** kako bi se regulisala promjena spola odnosno izvršila promjena upisa ove činjenice u matičnim knjigama.

Preporuke za Instituciju ombudsmana za ljudska prava BiH

17. Institucija ombudsmana bi trebalo da da uloži napore **u ostvarivanje i održavanje kontinuirane saradnje sa organizacijama civilnog društva**, kao i usvajanje internih akata za postupanje u strateškim slučajevima gdje se kao dokaz koriste nalazi iz situacionog testiranja.
18. **Institucija ombudsmana bi trebalo da poboljša komunikaciju između Institucije i svih ostalih institucija za zaštitu ljudskih prava u odnosu na ove preporuke i njihov uticaj.**
19. **Institucija ombudsmana bi trebalo da poboljša komunikaciju između Institucije i onih kojima su preporuke upućene.** Dodatni naporu moraju biti uloženi u tu svrhu.

Preporuka za Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

20. Neophodno je da postojeće baze podataka i metodologije prikupljanja podataka iz oblasti diskriminacije budu ujednačene, te da Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH osigura da je **centralna baza podataka iz oblasti diskriminacije u cjelosti funkcionalna i operativna.** Sistemi za prikupljanja podataka moraju biti dosljedni i redovno ažurirani.